

JÉZUS HEGYI BESZÉDE.

(Második közlemény.)

Máté evangélista egy pár tájékoztató utalás előrebocsátásával kezdi meg a hegyi beszéd szövegének a közlését. Ebből és Lukács vonatkozó előadásából (Luk. 6, 12—16. v. ö. Máté 5, 1—2.) látjuk, hogy az Úr az előző éjszakát Istenhez intézett imádkozásban tölté el. Mikor pedig megvirradott, magához szólítá tanítványait s mivel a Genezáret tó mentén nagy sokaság gyűlt körébe, felméne a magaslatra, hogy onnan szóljon a hallgatósághoz. Kellően nem lehet kideríteni, ha vajjon ezek a gyönyörűséges igék, a Kaperncumtól délnyugoti irányban végig nyúló Hattin nevű mészhegyeknek emelkedettebb fensíkján, avagy a talmudistáktól szent városnak tartott Safed mellett elterülő hegyen hangzottak-e el? Elég annyit tudnunk, hogy miként Jehova az ó-szövetségi törvényt Mózes által a Sinai hegyről közölte Izráel népével, akként a kegyelmi szövetségi evangéliumi igéit, a szeretet örök tanát, az ő szent Fia által, a Tiberiás tengere körül elvonuló hegyek ormáról jelentette ki, a lelki Izráelnek idvességére. Itt tehát nagyobb próféta beszél, mint a minő volt Mózes; a mennyiben Idvezítőknek az evangélista által rajzolt méltóságos megjelenése, ünnepeles magatartása, szent komolyságot parancsoló alakja egyaránt igazolja, hogy ő nem az angyalok közvetítése révén tudtul adott törvénynek a tolmácsa, még kevésbé nemzeti eszmék és váradalmak megvalósításaért lelkesülő hős és épenséggel nem időhöz és térhez kötött muló reménykedések érdekében agitáló népszónok, hanem amaz ígért Szabadító, Istennel azonos lényű, örök létű és hozzánk a bűnt kivéve, mindenben hasonlatossá lett Messiás, a kinek ajaka igazságot szól, tényeket beszél.

Tanítását gyöngéd, vonzó s mégis oly megrázó hangon kezdi. A próféták látomásainak, jóslatainak igazságát erősíti meg s lángnyelvű szózataikat visszhangozza, midőn a világ,

bűn és halál rettentéseitől megfélemlült lelkek előtt örök boldogságról beszél. Szemei előtt ott állanak tanítványai és Galileának elárvakodott szegény koldusai, a kegyelemkenyéren tengődő rongyos néptömeg, melyet megvet a gögös világ és szánalmatlanul mellőz a hatalmas. E külső nyomor azonban csak tükre annak a benső szükségnek és lelki szegénységnek, mely az igazság után való epedő vágyakozásban tör ki. Ám a világi javakban bővölködő embernek is érezni, tudni kell, hogy ide alant csak zsellér és jövevény, s maradandó értékű kincsre csak a mennyekben talál. A mennyek országának kapuja pedig azok előtt nyílik fel, a kik lelkükre gondolva, fájdalmasan tapasztalják, hogy minden tekintetben segedelemre rászorult nyomorult szegények s e tudattól indíttatva, boldogságukat, üdvöket a Jézus által alapított messiási országban, azaz a kegyelem és dicsőség örök birodalmában keresik és találják meg (3. v.). Az ilyen lelkiképen való szegénység bánatot, szomorúságot, vigasztalás után epedő sóhajtást szül. (Ézs. 61, 2.) Nem az a bánat ez, melyet e világ egyidőre orvosolni bír, de következménye utoljára is a halál, hanem az a mélységes fájdalom (2. Kor. 7, 10.), melynek egyedüli gyógybalzsama Izraelnek vigasztalása az Úr Jézus, a ki ha olykor késedelmezni látszik is, a maga idején letöröl minden könnyhullatást s valóra vált minden reményt (4. v.). E lelki szegénység és szomorúság meggörnyeszt, alázatossá tesz s míg az öntelt kevélyek türelmetlenül elnyomják az istenfélő becsületes kegyest s üldözőbe veszik az ártatlant, azalatt sokaknak úgy rémlik, mintha a békén tűrők útfélen dőlnének ki a cél elérése előtt. Hajh, de ez csalfa tűnő látszat! A szelíd lelkűeknek az alázatos szívű szelíd Megváltó (Máté 11, 29.) minden háborúság felett kivívandó győzedelmet, az ő országának örökségét, az ígélet földje (Palästina) által jelképezett romolhatatlan Kanaánt igéri birtokul. Boldogok hát a szelíd lelkűek. És boldogok, a kik éheznek és szomjúhozják az igazságot, azaz azok, a kik méltó komolysággal s benső buzgalommal tudakozódnak affelől, mi módon igazulnak meg Isten előtt? Vajjon bűneik sokasága s álnokságuk áradata ellenében van-e számukra menedék valahol? Vajjon nem vesznek-e el menthetetlenül a hitetlenekkel s gonosztevőkkel együtt? E színlelés nélkül való töredelmes töprengésre ad feleletet, e lelki éhség és szomjúság csillapítására nyújt életnek kenyerét és italát az Úr emez ígéletében: ők megelégtettek. Mintha mondaná más szavakkal: Itt alant tusakodtok a miatt, vajjon irgalmat találtok-e egykor Isten trónja előtt? vajjon szenteknek, ártatlanoknak, országa polgárságára érdemeseknek tart-e

benneteket amaz igaz Biró? Ne bánkódjatok oly igen! Teljes mérvben elnyeritek a remélve várt igazságot (6. v.). Épen ez a nyugtalanító, háborgó büntudat kelti fel a mások iránt tartozó irgalmasságot, azt a résztvevő szeretetet, mely többet ér minden áldozatnál. Az ezen erényt gyakorlók azonban nem jutalmul, sem nem viszonzásul, hanem ingyen, ajándékképen nyernek irgalmasságot attól, a ki ezt mondotta: Irgalmasságot cselekeszem ezer iziglen. Következik a tiszta szívűeknek ígért boldogság, a mely az Isten színének látásában határozódik. Szóltott erről hajdanán már a zsoltáriró is, midőn az tiszta szívű kegyeseket a dicsőség királyának lakóhelyéhez való járulhatásra méltóknak hirdeté (Zsolt. 24, 3—4.). Csakhogy ha a szív tisztasága a teljes ártatlanságban és büntelenségben állana, a mint Hieronymus gondolta, vagy ha a gonosz gondolatoktól s testi vágyaktól ment erkölcsi s lelki szeplőtelenséget feltételezné: akkor kicsoda juthatna az Úr elé? Idvezítők itt azokra gondol, a kiknek szívök redői nem rejtegetnek mást, mint a mit ajkuk hirdet s tettök igazol; a kik Dávidként, bűnös és nyomorult voltuk őszinte beismerésével, remegve, de gyermeki bizodalommal közelednek az igaz és szent Isten zsámolyához; a kik ily módon Istentől születnek (1. Ján. 3, 9.) s az ő Lelke vezérlete mellett járnak életöknek minden idejében. Számukra az Úr a legnagyobb boldogságot igéri: ők az Istent meglátandják. E választottak hivatása a külvilág irányában az, hogy békességet hirdessenek s hozzanak létre az atyafiak között, a hol oly nagy a viszálykodás, féltékenység és önző érdekhajhászat, hogy az Isten képe és hasonlatossága majdnem eltűnni látszik a földön. Nem is lehet emberek között állandó békességet még csak képzelni sem. Jézus sem a tétlen, áldástalan, holt mozdulatlanságra, vagy épen az eg esek és nemzetek versenyének megszűnésére gondol, hanem arra a szellemi s erkölcsi tevékenységre, mely a mások holdogítása, benső nyugalma s lelki összhangja létesítésének önzetlen munkálásában nyilvánul s még az ellenségnek is szívből óhajtja a javát. A jó lelkület emez édes gyümölcse bizodalmat, lemondást, szóban és cselekedethen nyilatkozó készséget feltételez. épen ezért megfelelő a hozzá fűzött ígéret is: Isten az ő fiai gyanánt és így a Messiási ország legméltóságosabb, legdicsőbb, legkitüntetőbb jelzőjével felruházott polgáraiul ismeri el a békesség szerzőit. A bűnös világ és a sátán mindenütt egyetlenséget, zavart idézván elő, rendszeren ezeket a békességszerző kegyeseket ostromolja a leghevesebben, a honnan ők ide alant állandóan háborúságot szenvednek az igazságért, tudniillik azért a kinyilatkoztatott

isteni tényért, hogy nincs senkiben másban idvesség, csak egyedül az igazság felkent királyában, Jézus Krisztusban! De a háborúságot szenvedőknek — ha szinte földi pályájukon nyomról-nyomra tövissek vérzik is lábaikat — az égben egykoron bizonyos osztályrészök leend az üdv.

Ime Krisztus tanításának lényege és célja az örök boldogság, melyet hét különböző lelki állapotra s tulajdonságra utalólag, hét változatú s mégis egynemű és azonos üdvjében mutat fel, a mely üdvjő a nap fénysugaraihoz hasonlóan, mind egy góczból árad szét s ugyanoda tér vissza, a mely központ az Isten örök Fiában vetett rendületlen *hit*. Ennek a tudománynak hirnökei gyanánt bocsátá el apostolait szerte e nagy világba, mint bárányokat a farkasok közé. Útravalóul nem adott nekik földi kincset, hatalmat, de adta amaz egyedüli legfőbb vigasztalást, hogy kik ő érette élnek s halnak, boldogok lesznek örökkön örökké. Ez amaz enyészhetetlen, hervadhatatlan, szeplőtelen örökség, mely vár reájok a mennyekben. Most hát áldó kegyelmes tekintetét tanítványaira irányozva, ekként folytatja: „Boldogok vagytok, mikor majd szidalmaznak és üldöznek s hazudozva minden gonoszt mondanak ellenetek én érettem. Örüljete és örvendezzete, mert a titjaltatok bőséges a mennyekben; mert ekképen üldözték a prófétákat, kik előttetek voltak“. Tehát az *Úrért*, az ígért és testben megjelent Messiásért, mint a megvalósult igazságért *szenvedni* kell választott híveinek; csakhogy aztán valóban ő érette s ne képzelt önigazságukért tűrjék el a bántalmakat. Utóbbi esetben elvették jutalmukat, az előbbieken pedig — ám egyáltalában nem érdemökért, hanem ingyen kegyelemből — dicsőség és a próféták győzelmeihez hasonlóan, diadal lesz osztályrészök.

Hivatásuk s küldetésök vezérlő elvét ezekben az igékben fejezi ki az Úr: „Ti vagytok a földnek a sava (13. v.), ti vagytok a világnak világossága!“ (14. v.). Só és világosság nélkül nem gondolható szerves élet; e két tényező hiányában rothadás martalékkává lesz az ember, állat, növény egyaránt. És miként a só, meg a világosság, a természeti adományok közt a legszükségesebb, legnélkülözhetetlenebb két dolog, épen így van ez a szellemerkölcsi világban is. A só, a rothadástól megóvó és épségben fentartó erőnek, a világosság az életet tenyészetet virágzást, gyümölcsözést elősegítő oknak, a föld az emberiség különböző rétegeiből egységes egészszé gondolható tömegnek, a világ szintén az egyetemes emberi társadalomnak a képe. E szerint e hasonlatossági kifejezéssel azt adja tudtul tanítványainak, hogy nekik az egyetemes ember-

világra kibató legfenségesebb hivatásuk van, mihez képest feladatuk a lelki, erkölcsi megújulás, megtartás és célra vezérlés munkájában határozódik. Előre figyelmeztet arra az eshetőségre is, a mely — megbizatusuk fontosságának és szentségének szem elől tévesztése folytán — várhat majd rájuk. A só is megromolhat, izetlenné, használhatatlanná válhatik, a mikor nem lehet azt megszósás által eredeti rendeltetésére alkalmassá tenni, s ilyenkor aztán nem való egyébre, mint hogy kidobják és az emberek eltapossák. Ekként a tanítványok is, a kiknek jelképe a só, ha egyszer hűtelenekké és ily módon képtelenekké válnának a rájuk bízott tiszt teljesítésére, soha többé nem nyerhetnék vissza Úrok bizalmát s helyrehozhatatlan hibájukért kiengesztelhetetlen harag sújtaná őket. Viszont mint a kik a világnak világossága gyanánt, szellemi s erkölcsi tekintetben a sötétséget elűzni, az igazság és világosság fáklyáját fennen lobogtatni, azaz fényelni, tündökölni tartoznak, nem vonulhatnak, nem rejtőzködhetnek el semminemű ürügy alatt a társadalom köréből. Nekik világolni kell, mint a tartóba tett gyertyának s nem zárkozhatnak el az emberek tekintete elől, miként nem ama város, a mely hegyen épült. De hát vajjon kik azok, a kik a próféták nyomdokiban járó tanítványoknak lelki utódai gyanánt — miként a föld sava és a világ világossága — oly kiválóan fontos rendeltetés betöltésére vannak hivatva? Talán a római katolikusok által képzelt ecclesia repraesentativa, a klérikusok, a papság, avagy általában a lelkipásztori rend, vagy különbség nélkül minden keresztyén? Sem az egyik, sem a másik; hanem csakis azok, a kik szívvel-lélekkel valóságosan tanítványai az Urnak s mint ilyenek, az ő Lelkének és igéjének erejével felővezve, követésre készítő szeplőtelen életök s hitengedelmességök vonzó példájával világolva s az örök igazságról nyíltan vallást téve, megóvják az embervilágot a szellemerkölcsi romlás veszélyeitől s ez áldásokért egyedül Istent, a mennyei Atyát dicsőítik.

Szónoki fordulattal új gondolatot vet fel és fejt ki Jézus ez ötödik rész tizenhetedik versétől a hatodik rész tizennyolczadik verséig. A zsidó közhiedelem nevezetesen az volt, hogy az eljövendő Messiás új törvényt ad népének; másfelől meg a rosszakarató farizeusok azzal gyanusították őt, hogy a Mózes törvényét megmásítani sőt eltörölni akarja. Mind a két irányú alaptalan vélekedés ellenében, védelmére kél Idvezítőnk mennyei Atyja kinyilatkoztatott akaratának, határozottan kijelentvén, miszerint *ő a törvénynek nem az eltörlése, de a betöltése végett szállott alá e földre* (5, 17—19), hogy ezen az úton

megvalósítsa Isten országának igazságát. Ezt a gondolatot fűzi tovább, a törvénynek farizeusi hagyományos értelmezésével ellentétben, tisztán az ó-szövetségi kánon vonatkozó tételeinek lelki értelmezése alapján, midőn első renden is azt igazolja, hogy Mózes és a próféták összes iratait — a mennyiben azok Istennek szent, igaz és örök akaratát tartalmazzák — az utolsó betűig, teljes érvényében tiszteli, elismeri és életét s tanításait tökéletesen ahhoz szabja; annak kisebb és nagyobb jelentőségűek gyanánt tartott rendeleteit különbség nélkül, egyenlő fontosságúaknak tartja és nyilván láthatólag az egész világ előtt megmutatja, miként lehet és kell a törvényt tökéletesen betölteni — a mire természetesen egyedül ő, az isteni Mester vala képes. Nála tehát a törvény tökélyesbítéséről és befejezéséről nincs szó, (*Ritschl, Lehre von der Rechtfertigung II. 274.*) mert tanításában a lényeg az ősi régi kijelentéssel azonos; csakis az alak, a forma új. Hogy mily kevésbé akarta a törvény érvényét elvitatni, megtetszik abból az eljárásból is, mely szerint a megczáfolás végett felsorolt tételeket nem ekként idézi: „Meg vagyon írva“, hanem így: „Hallottátok, hogy megmondott a régieknek“. Ezzel a kifejezéssel azt jelezi, hogy a mit a zsidó nép ősei a zsinagógákban szóbeli előadás útján hallottak, az nem mind akképen van megírva a törvényben. Így p. o. az ezen rész 31. és 43. versében olvasható tételeket, hamis magyarázás révén plántálták be a farizeusok a közéletbe. Sőt még a határozott parancsolatok szellemét és célját is elcsúrták csavarták s tisztátalan szívök érzelmeit ezzel az igazsággal igyekeztek elpalástolni, mely nem a mennyországban, hanem a pokolban található fel. (*Luther, Auslegung zu Matthäus. Walch-féle kiadás, VII. kötet.*) Ennek igazolására elegendő bizonyítékul szolgál a Mózes irataiból kölcsönzött alább következő hat (de Wette. Meyer), de nem öt (Hilgenfeld), sem nem hét (Köstlin). példa, a melyeknek írásszerű igazi fejtegetésével, a farizeusok által képviselt egyoldalú és téveteget felfogás leálcázása kapcsán, az Isten akaratának mélyreható s erkölcsileg feltétlen érvényét mutatja fel.

Elsőben is idézi a hatodik parancsolatban foglalt tilalomhoz (Exod. 50, 13.) az írástudók által hozzáillesztett azt a pótlékot, mely szerint a farizeusi törvényhozás a valósággal elkövetett *gyilkosságot* halálbüntetéssel torolta meg (Máté 5, 21—26.). Jézus jól tudta, hogy az embergyilkosság ellen kiadott törvény nem indokolatlan s nem céltalan, mert a hitelent a gyűlölködés és irigység elragadhatja erre a rettenetes bűnre. Azt is tudta az Úr, hogy a földi igazságszolgáltatás előtt különbség van az elkövetett bűnök büntetési nemei közt, sőt

Isten törvénye sem egyenlően sújtja például a bosszúvágyat és a gyilkosságot. Ámde ennek nem az az oka, mintha Isten előtt egyik bűn menthetőbb volna a másiknál; ő vele nem lehet perbe szállani s a bűn minősítése felett vitatkozni. Általános érvényű elv gyanánt tehát e pontra vonatkozólag azt tanítja Jézus, hogy az ő követőiben még fel sem tételezhető eme hallatlan bűnnek, t. i. a gyilkosságnak már a gyökere is, úgymint az irigység, gyűlölet, harag, bosszúvágy Isten ítélete szerint különbség nélkül egyformán büntetésre méltó s nem egyéb, mint alattomos gyilkosság. Ebből folyólag az a kötelességünk, hogy minden ilyen tisztátalan érzületet s gondolatot keblünkől végképen kiirtsunk s felebarátaink iránt szelidséggel, könyörületességgel, engesztelékenységgel viseltessünk, mások kárát tőlünk telhetőleg elhárítsuk és még ellenségeinkkel is jót tenni igyekezzünk. Mert miként közelíthetne az Úr színe elé, vagy járulhatna az ő szent asztalához az, a kinek szíve gyűlölettel van tele, vagy a ki nem szereti az atyjafiát, a kit lát: az Istent, a kit nem lát, hogyan szeretheti? A következő példával (27—30. v.) pedig azt igazolja az Úr, hogy a farizensi hagyomány a hetedik parancsolatban kiadott tilalmat (Exod. 20, 14.) szintén elferdítette, midőn annak hatályát csupán a házasságtörésre, de nem egyúttal a paráznaság indokaira is vonatkoztatta. Hasonlóan gyöngíti e parancsolat erejét a tridenti zsinat határozománya (Sess. V. cap. 5.), a mely Augustinus felfogása (*qui hoc fine et hoc animo attenderit ut eam concupiscat, quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plene consentire libidini*) alapján csakis a tényleges házasságtörést kárhoztatja. A görög egyházi atyák szintén nem elég szigorúak e kérdés taglalásánál. (*Chrysostomus*: 'Ο γὰρ σπουδαίων ὁρᾶν τὰς εὐμόρφους ὄψεις, αὐτὸς μάλιστα τὴν κάμινον ἀνάπτει τοῦ πάθους.) Mert Krisztus szavainak értelme és jelentősége az, hogy ha a te szemed vagy kezed megbotránkoztat téged s olyasmi tisztátalan gondolatra izgat, már ezzel (*Bengel*: iam eo ipso) a szivedben, mint az érzés és kivánság tűzhelyén, paráznaságot követtél el. Ennél fogva feltétlen önmegtagadás szükséges ahhoz, hogy az ember, e tilalom áthágása által, örök üdvösségét ne kockáztassa vagy épen a kárhozatra ne jusson. Gyakorlati alkalmazás szempontjából meg az Úr magyarázatának igazsága az, hogy minden tisztátalan cselekedetet, szemérmetlen magaviseletet, szavakat, gondolatokat és gonosz kivánságot kerüljünk, tes tünköt lelkünket egyaránt, mint a Szentlélek templomát tisztán megőrizzük, úgy a tisztas házas életben, mint azon kívül. Ezzel van kapcsolatban az a példa is (31. 32. v.), mely a há-

zasság érvényének felbontására vonatkozik. Mózes törvénye ugyanis megengedte (Deut. 24, 1.), hogy a férfi az ő feleségét, ha abban valami rutságot talál, elválási levéllel elküldhesse a háztól. Úgyde ez engedékeny Hillél iskolájához tartozó zsidók azt az általánosan közkeletűvé vált magyarázatot fogadták el, mely szerint a férj az ő feleségét bármi csekély ürügy miatt, ötletszerűleg és önkényesen, a farizeusok vélekedése szerint meg hármely ok miatt is (Máté 19, 3: κατά πᾶσαν αἰτίαν, v. ö. *Josephus*, Antt. 4, 8, 23. *Rosenmüller*, Scholia in V. T. ad Deut. 24, 1.) eltaszíthatja magától. Még a szigorúbb Sammaisták sem csináltak e kérdésből lelkiismereti dolgot, a mennyiben a hatóság előtt emelt vád alapján, fajtalanság elkövetésének czíme alatt feloldozottnak tekintették a házasságot. Jézus mindezen scholastikus értelmezésekben lelkiismeretlenséget lát s a Mózes által megnevezett rútságnak („ervath dabar“), mint válási indoknak, a törvény által (Lev. 20, 10.) különben is halálbüntetéssel sújtott paráznaságot állapítja meg s ez indokból tartja felbontottnak a házasságot (Máté 19, 9.). Ezzel a bölcs kijelentésével a nő erkölcsi méltóságát és önérzetét sértő férji önkénynek vágja el az útját s a válási esetek számát lehetőleg korlátozza. Ha már azonban ezt az egy válási indokot megállapítja, úgy véljük, hogy a házasság szentségét és célját veszélyeztető más hasonló jellegű és minőségű indoknak is jogosan hely engedhető. Ebből az is következik, hogy a római katolikus egyháznak az a határozománya, a mely Márk 10, 11 és Lukács 16, 18 egyoldalú, elfogult értelmezésére hivatkozva, csupán az „a toro et mensa“-féle válás megengedésére szorítkozik, valamint az ezen rendelkezés védelmére kieszelt hypothesis az Írásból nem igazolható (*Michaelis*, Mos. Recht II. §. 120. *Keil*, Archäologie II. §. 110. *Saalschütz*, Archäologie II. Kap. 62. h. ö. *Hug*, diss. de coniugii christ. vinculo indissolubili Frib. 1816.).

Ugyanilyen csalárd célzattal és önkényesen ferdítették el az írástudók a hamis esküre vonatkozó tilalmat, midőn azt tanították, hogy bárki is eleget tesz a Mózes törvényének, ha az Isten nevét hamis esküvéssel nem káromolja s ígért fogadását beváltja. E mellett figyelmen kívül hagyták s büntetés nélkül elnézték a szükségtelen esküdözést, átkozódást, káromkodást s beérték azzal, sőt egyenesen csakis azt sürgették, hogy a fogadalmakat kiki pontosan teljesítse (Máté 5, 33—37). Jézus ellenben, mennyei Atyja akaratához képest azt hirdeti, hogy az Isten szent nevének bárminemű könnyelmű, hiú és önző célból való emlegetése, nem különben a mennyre-földre

esküdözés, mint szintén a keleti fajoknál és fájdalom a mi magyar népünknel is oly szerfelett elharapódzott szitkos, átkos beszéd mind olyan rettenetes bűn, a mely büntetés nélkül nem marad. És pedig nemcsak magok a káromlók bűnhődnek, hanem azok is, a kik ezt a bűnt akár szótlanul elhallgatják, akár ráfigyeléssel istápolják. Az Úr követői Isten szent nevét mindig félelemmel s mély tisztelettel veszik ajkukra és őt mind szóval, mind cselekedettel szünetlenül magasztalják. Midőn azonban Krisztus a hamis esküt és az e nemű többi bűnt kárhoztatja, ezzel egyszersmind azt is kinyilvánítja, hogy a gyarló embert nem tekinthetjük oly feltétlen hitelességű lénynek, a kinek minden szavát, minden körülmények között, csalbatatlan igazság gyanánt lehetne elfogadnunk. Azért is intelmének czélzata az, hogy a becsület és tisztesség „igen” és „nem” szava, valósággal a megbízhatóság és hitelreméltóság záloga s pecsétje legyen. Ezzel távolról sem tiltja meg a polgári hatóság részéről támasztható azon kívánalmat, mely szerint hitelünket és igazságunkat Isten dicsőségére és embertársaink javára mindannyiszor biztosítani s fentartani kötelességünk, valahányszor ezt a szükség és az állami s erkölcsi jó rend érdeke méltán megköveteli. Az ilyen esküvést nem tilthatta meg Idvezítőnk már csak azért sem, mert ez közvetlenül Isten igéjén alapul. Példának okáért az ótestamentomi kegyes atyák Ábrahám, Izsák, Jákób, Dávid mindannyian esküdtek az Úr nevére. Jézus is esküdött; Pál apostol meg többször hívta bizonyságul Isten nevét. E szerint merőben téves az anabaptisták, quäkerek és nazarénusok eljárása, a kik nem annyira Justinus, Irenäus, Origenes vagy Hieronymus tekintélye, mint inkább saját balhiedelmök által vezetettve, a törvényes eskütételt megtagadják, holott Jézus csak a hamis esküt, káromlást, szóval az Isten nevének tiszteletlen emlegetését és az azzal való visszaélést tiltja, egyéb tekintetben pedig érintetlenül hagyta ezt a kánont: „Az Urat, a te Istenedet féljed, őt tiszteljed, hozzá ragaszkodjál és az ő nevére esküdjél” (Deut. 10, 20.).

Tovább menve ezeknek a farizeusi csalárd elveknek a leleplezésében, arról győződünk meg, hogy az ó-világ egy népe körében sem öltött oly nagy mérvet a *megtorlási jog* alkalmazása, mint a hogy azt a farizeusok jogtalan és emberietlen viselkedésében látjuk (38—42. v.). Mózes megengedte ugyan a bírónak, hogy ha az az igazsággal összefér és indokolt, abban másfelől az esetben az egymás ellen elkövetett botor sértéseket azonos eljárással lehet sújtani (Exod. 21, 24.). Viszont azonban ugyan ő megtiltotta a bosszuállást, versengést, haragot

s megparancsolta a felebarátok iránt való kölcsönös szeretetet (Lev. 19, 18.). De ez utóbbi rendelkezést a farizeusok teljesen figyelmen kívül hagyták s könyörtelen ítélkezésökkel a köz-nép jajját, siralmát, sérelmeit szaporították, ez által pedig a törvény szellemét meghamisították. Idvezítőnk ily szomorú példák láttára és végetlen irgalmassága által indítva, hirdeti tehát az evangéliumi erkölcsiség eszményi alapelvét, az önmegtagadás és önfeláldozó engedékenység erényét, mely a gonoszt jóval, a kiméletlenséget s erőszakoskodást türelemmel és önmegadással győzi meg. Mind a mellett e fenséges életelv hirdetésével érintetlenül hagyja Idvezítőnk az állam igazságszolgáltatási hatáskörét, mint szintén fentartja a hívők számára azt az útát-módot, hogy vitás vagy sérelmes ügyleteik rendezése s orvoslása végett a hatósághoz forduljanak, a mint erre vonatkozólag az üdvtörténelemben számos példával találkozhatunk.

A farizeusok épen ilyen istentelen módon ferdítették el a *szeretet* gyakorlásáról szóló mózesi alaptörvényt is. Abból nevezetesen, hogy a törvény a felebarátok iránt tartozó szeretetet kinek-kinek szívére kötötte, azt a hamis következtetést vonták le, mely szerint ellenségeiket gyűlölniök kell. A szeretetlenség ily ádáz elharapózása még a jobb gondolkozású pogányoknál is csak elvétve fordul elő (*Seneca*, de benef. IV. 26: Si deos imitaris, da et ingratis beneficia; nam et scele-ratis sol oritur et piratis patent maria.). Idvezítőnk annak okaért felmutatja hívei előtt, a mennyország polgáraihoz, az örök üdv leendő részeseihez méltó és illő erkölcsi élet eszményi főelvét, mely az Isten örök szeretetét megközelíteni törekvő egyetemes emberszeretben a legmagasztosabb kifejezésre jut. Mert hát a barátaink iránt tanusított rokonszenv és jóindulat nem nyom többet a mérlegben, mint azoknak a zsidók által halálból gyűlölt durva modorú és önző vámszedőknek meg a hitetlen pogányoknak az erkölcsisége, a mely pedig kétségen kívül a humanitás feltételeinek alig felel meg. Ám a hívő keresztyénnek a szeretet mivoltára vonatkozólag szem előtt kell tartani azt a tapasztalati igazságot, hogy Isten még az ellenségeivel, t. i. a bűnösökkel is, korlátozás nélkül érezteti kegyelmét és irgalmát, a miből első renden a zsidók, aztán a világ összes népei tanulják meg, miszerint az Úr nem személyválogató és épen ezért azt kívánja, hogy a népfajok sem egymás ellen, sem még kevésbé saját körükben elkülönítő válaszfalakat ne emeljenek, sőt még ellenségeiket is szeressék. Ez az a krisztusi szeretet, mely nemesen érez, áldást hirdet, jót tesz és még az ellenségért is imádkozik. Ez az a

krisztusi szeretet, mely hosszútűrő, nem gondol gonoszt, nem cselekszik álnokul, és soha el nem fogy. Ez az a krisztusi szeretet, a mely képessé teszi a porhalandót arra, hogy a minden tökéletességgel egyedül bíró Istenhez hasonlatossá lehet. Jól megjegyezzük: hasonlatossá; azaz *miként* a mennyei Atya tökéletes, akképen az ő szent Fia által elhívott és megváltott mennyei polgárok is tökéletesek tartoznak lenni a szeretetben, a hitben, az élő reménységben Vajha megértenők és megvalósítanók a szeretet eme fenséges királyi törvényét lélekben és igazságban!

Debreczen.

Dr. Erdős József.